ПАТРИЈАРХ СРПСКИ ПАВЛЕ
ДА НАМ БУДУ ЈАСНИЈА НЕКА ПИТАЊА НАШЕ ВЕРЕ

XXXIII - Како се слика Свети Христофор?

ПИТАЊЕ: *У цркви села Доњих Кормињана, код Гњилана, живописаној у XIX веку, постоји фреска са представом једног Светог чија глава више личи на животињску, готово коњску или псећу, него на људску. Око главе има ореол и натпис:* ***Стый Христоносецъ****. Који је то Свети и зашто се тако слика?*

ОДГОВОР: То је Свети мученик Христофор[1] који се слави како у Православној цркви (9. маја), тако и код осталих источних хришћана: Јермена (14. јула), Копта (3. августа), Јаковита и Мелхита (7. и 27. априла), а такође код римокатолика, особито у Шпанији (25. јула).

На основу житија тешко се може закључити нешто одређено о времену, месту и начину мученичке смрти овог Светог. Углавном постоје два типа његовог житија, један источни, други западни.

Према источним житијама, мученик потиче од неког племена људождера, тзв. „псоглавих“ (кинокефалон). У једном ратном походу војска цара Декија (249-251. год.) наиђе у пустињи на те чудне људе, па ухвати једног младића и пошаље у Рим, као нешто егзотично, цару Декију за забаву.[2] Упознавши се ту са хришћанством, Репровос[3], тако се зваше првобитно младић, крсти се и при крштењу добије нормалан људски лик и име Христофор. Но већ цариградски Василијев Минологиј, из 984. год., сматра оваква причања плодом неукости и сујеверја: „О овом славном великомученику причало се нешто чудно и невероватно, говорило се да је имао псећи лик, да је био из земље људождера и да је најпре јео људе, а доцније, кад поверова у Христа, промени се. Но није тако, није. Него су га тако замишљали јер је био варвар, дивљ и страшан“.[4]

Друга, пак, источна житија знају да се он упознао са хришћанством и поверовао у Христа још раније, али није био крштен. Због прекоравања незнабожаца, у неком граду под римском влашћу, што муче хришћане, цар посла 200 војника да га ухвате и доведу. Војници изврше заповест цареву, но при повратку понестане им хлеба. На молитву заточеника, чудесно се умноже хлебови које су још имали и сухи штап његов процвета. Видећи то, војници поверују у Христа и кад стигну у Антиохију, заједно са Репровосом, крсте се у Антиохији од епископа Вавиле (238-250. год.). Пошто га изведу пред цара на суд, цар почне да га ласкањем одвраћа од Христа. Кад се то показа безуспешним, цар покуша да га разврати пославши му две блуднице незнабошкиње, Калинику и Акилину, које Свети обрати Христу. Разјарен цар нареди да се погубе оних 200 војника и ове две жене, а Светог Христофора стави на муке од којих он, силом Христовом, остајаше неповређен. Најзад му главу одсекоше мачем 249. или 250. год. Тело му откупи од војника Петар, епископ аталијски, и сахрани у свом граду.[5]

Према западном типу житија, Свети Христофор би био пореклом из Палестине. Као ратник великог раста и снаге желео је да служи само најмоћнијем господару на земљи. Ступајући у службу многих кнезова и краљева, за које је чуо да су неустрашиви, најзад увиде да се они боје, ако не људи, а оно

демона. Зато он ступи у службу Сатане и убројн се у његову страшну војску. Но, кад су једном јашући преко поља, стигли до неког раскршћа на коме је био дрвени крст, примети Репровос са чуђењем како Сатана, који је био на челу фаланге, узмаче натраг у страху од крста. Видећи то, он одмах остави Сатану и пође да тражи моћног господара чији је знак крст да њему служи. После дугог лутања, наиђе на неког пустињака који му исприча све о Христу, „Цару над царевима и Господару над господарима“. С радошћу пристане див да под Христовом влашћу служи, па запита пустињака на који начин да то оствари. Овај му нареди строги пост, молитву и сазерцање, но ратник одговори да он томе није вичан, јер није учио школу и умним радом није се бавио. Он Христу може да служи само својом снагом. Размисливши, пустињак му онда предложи да преноси људе преко неке опасне реке, која је многе животе однела, и кад тако покаже љубав према ближњима, Христос ће му се јавити и наградити га. Див пристаде, настани се поред реке и с готовошћу, дан-ноћ преношаше слабе преко воде, очекујући да се удостоји Христовог јављања.

Једно вече, само што је легао да се одмори, учини му се да чује неки дечји глас где га зове. Изашавши из колибе не виде никог, па се врати и леже. Још се једном диже на исти позив, и кад то учини без зловоље, и трећи пут угледа он једно дете које мољаше да га пренесе преко реке. Без оклевања, иако је већ падао мрак, узе див дете на раме и штап у руку па уђе у реку. Но кад ступи у воду и учини неколико корака, почеше валови све више и више да га запљускују, а дете постајаше све теже и теже. Терет је постао тако велики да се његова снажна рамена повише до површине воде, а моћне груди с напором дисаху. Стигавши најзад на другу обалу и скинувши дете с рамена, једва нађе снаге да запита: „Какво је то чудо с тобом, дете! Било ми је као да сам цео свет носио на себи!“ – „Више него свет“, одговори дете, „ти си носио Оног који је створио свет. Милосрђе си показао и милосрђе ти је указано: греси су ти опроштени и Моја те је рука, док си ме носио, у води крстила. За доказ да је то истина – твој сухи штап ће процветати“. То рекавши детета нестаде, а див од тада би прозван Христоносац – Христофор. Упознавши тако лично Христа, Свети Христофор поче ревносно проповедати о Њему и најзад доспе у Малу Азију, где у провинцији Ликији, чудом цветања свог штапа обрати многе идолопоклонике у веру Христову. Но ту буде ухваћен, бачен у тамницу, мучен разним мукама и најзад поднесе мученичку смрт одсецањем главе.[6] Као место где је Свети пострадао помиње се иначе непознати град Самон, одакле су му мошти пренете у Шпанију, у град Толедо, а одатле у опатију Светог Дионисија (Сен-Дени) у Француској.[7]

Како источна тако и западна житија наводе многа чуда која је Свети Христофор учинио за живота и после смрти преко својих мошти или храмова њему посвећених.[8] Већ у житију Светог Теодора Сикеота (22. априла), које је написао неки савременик почетком VII века, говори се како је Свети Теодор повео младића Арсина, опседнутог демонима, у храм женског манастира посвећеног Светом Христофору, како се Свети Христофор јавио на путу и изагнао демона.[9] У неким крајевима Грчке верује се у народу да онај који у храму види икону Светог Христофора неће умрети изненадном смрћу у којој било неприлици тога дана. Због тога је његова икона стављана изнад уласка у храм, како би је сви посетиоци могли видети.[10]

На западу се моле Светом Христофору при епидемијама, особито од колере. У неким пак грчким рукописима постоје, под именом Светог Христофора, молитве против урока, нечистих духова и епилепсије.[11] Свети Христофор се сматра заштитником путника, градитеља мостова, превозника, дрводеља, баштована, шофера.[12]

У погледу иконографског представљања Светог – на шта, у ствари, постављено питање и тражи одговор – може се рећи да исто тако као што су у древности настала његова житија, тако је, без сумње, морало постојати врло рано и приказивање његовог лика на иконама. На жалост, од сачуваних зидних и покретних икона нема ниједне из старог хришћанског доба. Најстарије се приписују познијој византијској епохи, X веку.[13] Узрок томе свакако треба тражити у општем уништавању икона у време иконоборства, но, такође и у неинтересовању „аристократске уметности престонице“, Цариграда, за сликање Светог из непознатог људождерског племена „псоглавих“, омиљеног у нижим слојевима народа.[14]

Према сачуваним иконама, види се да је Свети Христофор представљан на више начина како на Истоку, тако и на Западу. Навешћемо неколико главних типова према поменутом напису П. Папаевангелу:

Као и остали Свети мученици из реда ратника: Свети Георгије, Димитрије, Меркурије и др., приказује се и Свети Христофор, у доцније византијско време, у стојећем ставу, као голобрад младић дуге, густе косе пале по раменима, с копљем или мачем у једној руци, а штитом или крстом у другој. У Грчкој такав се лик види на мозаицима Преподобног Луке у Левадији, на фрескама манастира Дохијара и Протата у Светој Гори итд.[15]

Истовремено са наведеним јавља се и други тип: Свети је представљен такође усправно, голобрадог лица, високог стаса, у одећи без појаса, са сандалама на ногама. Уместо копља, што је карактеристично за први тип, овде он у десној руци држи штап који је према житијима процветао, а лева је подигнута „на реторски начин“. Или му је процветали штап у левој руци, а у десној камен који му је, према житијима, био везан за врат. Овакве представе налазе се на фрескама пећинских цркава у Кападокији.[16] На источној страни, у прозору другог травеја, северног зида, у наосу манастира Дечана представљен је слично, само што у десној руци држи крст, а лева му је подигнута „на реторски начин“.[17]

Трећи сликарски тип Светог свакако је најинтересантнији и најкарактеристичнији. То је тип са псећом главом. И ту је Свети у стојећем ставу, окренут тако да му је глава увек приказана у профилу, са дугим и оштрим носем, сличним псећем, или понекад ширим који више личи коњском (као што је на нашој слици и неким руским иконама), са малим, шиљатим ушима, између којих му је глава, понекад и врат, покривена дужом длаком. Такав лик налази се у једном од медаљона на икони Светог Николе цркве манастира Градишта код Бара у Црној Гори, који се у туристичком водичу Бранка Живковића и Бора Радоњића, резолутно назива „Св. магарац“. О манастиру Градишту ту се вели: „У правцу према Бару води пут, кроз чаробан крај, манастиру Градишту, у коме постоје две цркве са фрескама из XVI и XVII века“.[18] На страни 186. тог написа налази се фотографија представе Светог Христофора. На детаљу који је дат нема натписа кога представља, али су се писци, да читаоци не би остали у недоумици, пожурили да они то кажу, ставивши изнад фотографије „ Esel“ (Свети магарац) – Kloster von Gradište.

Није лако објаснити како су они дошли до сазнања да је овде баш представљен као „свети магарац“, с обзиром да лик има мале уши, сличне псећим или коњским, али никако магарећим, сем ако не због туристичке атрактивности, или доказа верске затуцаности и глупости. Остали део тела има људски облик, обучен у хитон с појасом, и кабаницом пребаченом преко левог рамена, у рукама копље и мученички крст (нпр. у ман. Лаври и Ватопеду у Светој Гори). На неким оваквим иконама у рукама му је штит и копље, а под ногама побеђени демон (Руска икона из XV в. у Лењинграду); на другим је опет представљен како га Христос благосиља, или увенчава мученичким венцем (неколике иконе у Византијском музеју у Атини, једна руска и две у Софијском музеју и др.). Неке га пак представљају с главом подигнутом према облаку који се види изнад њега, или с отвореним устима у којима се види крај језика, што у ствари треба да представља чудо којим је добио дар говора после крштења, извршеног помоћу кише.[19]

Док сачуване иконе прва два типа, као што наведосмо, ако и нису из дубље хришћанске старине, ипак потичу из византијске епохе, дотле ниједна од до сада познатих икона овог, трећег типа, не досеже ни до византијског доба, него тек после њега. Ова чињеница довела је многе научнике до закључка да је иконографско представљање Светог Христофора с псећом главом производ новијег времена. П. Папаевангелу сматра да ће пре бити да је представа с псећом главом из старохришћанске епохе, „из које имамо и друге сличне иконографске теме (Евангелисте, Апокалипсис, Фисиолог итд.)“.[20] По његовом мишљењу, доказ за то је и чињеница да већ у синаксару из XI в., „Мучење Светог великомученика Христофора“ објављеном код боландиста, стоји „да је Свети био пореклом од племена псоглавих и из земље људождера“, затим да је био „ружног лица, ружног имена, странац и страног изгледа“. Још старији цариградски Василијев Минологиј из X в., који смо поменули, такође наводи ове чудне и невероватне вести о Светоме. „Пошто је постојало схватање“ – закључује Папаевангелу – „о страшном и чудноватом изгледу Светог Христофора пре X века, а по свој прилици и пре иконоборства, природно је прихватити да су безусловно постојала и аналогна сликарска представљања његова, али су ова уништена у иконоборском налету“.[21]

На Западу су сликари представљали Светог Христофора само у људском, а не и животињском облику, те до сада није нађена онде ниједна његова икона са псећом главом.[22] Ту је он представљан или као младић дивовског раста и снаге, обучен у световну одећу, с познатим процветалим штапом у руци, или пак у облику брадатог старца, или ђакона, који десницом благосиља, а у левој држи свитак. Од XII в. преовладао је свуда на Западу лик Светог како, са описаним штапом у руци, прелази реку са дететом Христом на рамену, настао свакако, као и слично житије, из намере да се објасни његово име Христоносац – Христофор.

Овај западни тип представљања Светог дошао је, крајем средњег века, и до нас, те га налазимо уклесаног на једном стећку некрополе у Баревишту. На рељефу је представљен Свети Христофор како преноси малог Христа на рамену, а такође и чудо процветавања његовог штапа сутрадан по преношењу

Христа.[23] Исто је тако овај лик прешао и у Грчку, те га налазимо не само данас на медаљонима којима возачи украшавају своја кола него и у старини, што доказује фреска Теофана Критског у метеорском манастиру Светог Николе из 1527. године.[24]

Култ Светог Христофора нема у нашем народу онаквог корена каквог има код Грка, или западних народа. Зато није чудо што се његов лик, особито са псећом главом, ретко код нас налази.[25] Чуђење, које у нама изазива овај лик својом необичношћу, кад га угледамо у цркви, међу ликовима других Светих с мање-више познатим изгледом, биће сада мање кад знамо разлоге због којих је настао, тј. да се још пре X века о Светом причало „нешто чудно и невероватно", да потиче од племена тзв. „кинокефалон", псоглавих. Биће нам такође разумљивији и његов лик са дететом Христом на рамену – духовита илустрација имена Христофорос – кад је видимо на савременим медаљонима и иконицама, које се не ретко сусрећу у аутобусима и аутомобилима, особито у Грчкој.

Поред објашњења, ова сазнања треба да нас оснаже, да у овом времену апостазије од Христа будемо „верни и мудри" христоносци, сведоци и проповедници Његове истине, како речима проповеди, тако делотворном љубављу према ближњим, и готовошћу на страдање.[26]

Гласник, март 1976.

НАПОМЕНЕ:

[1] Његово грчко име Христофорс значи Христоносац, отуд на фресци Христоносец.

[2] Иоану Рамфу, О агиос мартис Христофорос, у Агиологика мелетимата, Атина 1973, 53. Порекло представе о псећем лику Св. Христофора, према неким научницима, потиче из средњовековног народног веровања, основаног на причама о Александру Македонском код Псевдокалистена, према којима је у Индији било псоглавих створења која су „по свему била људи, само им је глава била псећа, а глас делимично људски, делимично псећи" (П. Папаевангелу, Иконографиа Св. Хрнстофора, у Тхрискевтики ке итхики енкиклопедиа, Т. 12, Атина 1968, 361). О псоглавим има вести и код Плинија.

Према другим научницима, до овога је дошло из старог египатског мита о богу Анубису, са главом шакала, сличном псећој, који преноси Ора преко Нила (став, сликање из профила, околина, процветали штап, све је исто код обојице), или представе грчког хероја Херакла с дететом Дионисом на рамену, што је у доба синкретизма и гностика приписано Св. Христофору (Папаевангелу, н. д. 361.). У погледу смисла казивања о псећем изгледу, и сликању у том облику Св. Христофора, Л. Креченбахер наводи да су му неки монаси у Св. Гори износили објашњење да је овај лик Свети добио на своју молитву, јер је био врло леп, па да би избегао морална искушења и он и други који би га гледали, као што се у житијама говори о више светих монахиња. „Јасан покушај", вели Креченбахер, „дистанцирања од данас нежељене слике" (н. д. 61).

Као једну могућност објашњења, он наводи да се казивањем и сликањем у овом облику Светог, можда хтела да илуструје мисао: „У целини ослобођење људи од животињског, кроз Божју милост, до постајања Богу сродног човештва" (н. д. 64). У правцу овог објашњења, могло би се рећи да овакав лик Св. Христофора, можда изражава новозаветну идеју: Нема Јелина ни Јудејца, обрезана ни необрезана, варварина ни Скита, него је све и у свему Христос (Колош. 3, 11), тј. да у хришћанству светост могу постићи сви људи, кога било народа, без обзира на спољашњи изглед, боју коже и културно стање.

Или да изражава мисао о доласку дивљих племена изван византијског царства, у додир са Византијом, упознавање са хришћанством и крштавањем, чиме се уљуђују, добијају писменост, уметност и културу и тако улазе у заједницу културних народа.

[3] Име Репровос свакако је од латинског „reprobus", што значи безвредан, одбачен. Овим се, ваљда, хтела да означи његова суровост и ружан изглед (И. Рамфу, н. д. 53).

[4] Папаевангелу, н. д. 359; И. Рамфу, н. д. 54.

[5] Др Јустин Поповић, Житија Светих за мај, Београд 1974, 219-221. Уосталом, према сачуваним натписима, познато је да је у год. 450. и 452, код Халкидона, постојао храм у част Св. Христофора (Л. Креченбахер, Кинокефале демонен, Минхен 1968, 62).

[6] Katholisches Andachtsbuch, под 23. јулом. Сасвим исто се говори о Св. Христофору код Енглеза, в. житије Св. Христофора онако како је записано код Енглеза, Прав. Мисионар 1970. бр. 6, стр. 280-282. Само се он најпре звао Фор, а после ношења Христа, Христофор.

[7] И. Рамфос, н. д. 55; Булгаков, Настољнаја књига, 1900, 165. Ову тему обрађивали су многи књижевници на Западу. Код нас ју је обрадио В. Назор, Легенда о Св. Христофору, СК Гласник 1922, књ. 5, бр. 4, 5, 6, стр. 241-419.
[8] Биће свакако да су нека од чуда која се њему приписују, као и извесне појединости из житија, настале преношењем из житија других Светих истог имена. Зна се за десет других Светих са именом Христофор: 1) Један Св. мученик који је, не зна се где и када, пострадао с другим хришћанима са којима се заједно празнује 19. нов.; 2) Такође Св. мученик који је пострадао са Св. Ефимијом и с њом се слави 22. нов. Одсечена му је глава мачем. Време и место не зна се; 3) Св. мученик пострадао заједно са Св. мучеником Филуменом и слави се с њим 24. нов.; 4) Такође мученик пострадао не зна се где и кад заједно са Св. Прокопијем и с њим се слави 24. нов.; 5) Св. мученик пострадао за време цара Диоклецијана са Виктором, Зотиком, Зиноном, Акиндином, Кесаријем, Севиријаном, Теоном и Антонином и с њима се прославља 20. апр. Према синаксарима ови мученици пострадаше заједно са Св. в. муч. Георгијем; 6) Св. мученик који се слави са седам других хришћана. Према синаксарима и они су пострадали са Св. Георгијем. (У неким рукописима међу именима ове седморице не помиње се име Христофор); 7) Св. мученик „из Рима“, мачем посечен 5. јуна; 8) Двојица мученика с именом Христофор међу њих 300 који пострадаше на Кипру; 9) Св. Христофор пореклом из Трапезунта, упокојио се у миру 18. авг. Према синаксару обновио је Богородичин манастир Сумела 644. год.; 10) Један Свети који се слави 9. нов. заједно са Св. Мавром (Према Гианопулос Н. В. у Тхрискевтики ке итхики енкиклопедиа, Т. XII, Атина 1968, 362-363).
[9] И. Рамфу, н. д. 55.
[10] На основу тога постала је онде и песмица: „Пошто видиш Христофора, корачаш у сигурности“ (Христофорон афу идис, Истер асфалис адизис И. Рамфу, н. д. 56.).
[11] И. Рамфу, н. д. 55.
[12] Папаевангелу, н. д. 361.
[13] Папаевангелу, Иконографиа (Св. Христофора), н. д. 359.
[14] Уп. Папаевангелу, н. д. 361
[15] Н. д. 359.
[16] Исто.
[17] В. Петковић – Ђ. Бошковић, Манастир Дечани, Београд 1941, 22, табл. 264.
[18] Cetinje und das Montenegrinische Kiistenland, превод на немачки Ханс-Ото Брекер, Бгд., 1955, стр. 182.)
[19] Папаевангелу, н. д. 360.
[20] Н. д. 359.
[21] Исто.
[22] Интересантно да на Истоку, међу песмама у служби Св. Христофора нема ни једне која би спомињала његов псећи изглед, док такве иконе постоје. На Западу је супротно: подобних икона нема, а у унијатској Новој антологији, за Грке унијате, постоји тропар у коме се помиње његов псоглави лик (И. Рамфу, н. д. 54). Л. Креченбахер такође примећује да ни код католичких Словенаца и Хрвата нема представе Светог с псећом главом, а и код православних Срба налази се ретко (Kinokefale Dämonen, Südosteuropäische Volksdichtung, Минхен 1968).
[23] С. Радојчић, Узори и дела старих српских уметника, Београд 1975, 82.
[24] В. Др Јустин Поповић, н. д. 220.
[25] Поред цркви̇це у Д. Кормињану, чуо сам да лик с псећом главом постоји у ман. Св. Никите и у једној капели ман. Хиландара, али нисам могао проверити. А са људском главом, поред Дечана: у ман. Благовештењу под Кабларом, Леснову, Ст. Нагоричану и Темској (В. Петковић, н. д. 28, 171, 205, 323).
[26] Поред изнетог у примедби 2, сматрам да неће бити сувишно, за објашњење настанка идеје о псоглавим, мало опширније изнети мишљење Леополда Креченбахера, који је томе питању посветио целу своју расправу Kinokefale Dämonen, Südosteuropäische Volksdichtung, Минхен 1968).

Креченбахер сматра да овај појам спада у област представа о фаунима, силванима, сатирима, киклопима итд. Биће да јој је корен у вери у демоне, вукодлаке и друга демонска бића, непријатељски расположена према људима (н. д. стр. 29). На даље развиће ове идеје утицало је мноштво бајки, у којима јунаци пролазе кроз разне авантуре и борбе са чудовиштима, па кад заплет дође до кулминације, у прави час јавља се помоћ, и јунак се избавља, или побеђује. То је духовни круг авантура Одисеја, Аргонаута, Тезеја, Херакла и др.

Као и све бајке, биће да су и ове о псоглавим настале у Индији, и оданде допрле до Грка, а преко њих се проширile на целу Европу. Најраније вести о њима износи грчки писац Хезиод у Теогонији (око 700. год. пре Христа), помињући неке далеке народе великих глава (макрокефали) и друге који су полупси (имикинес). Херодот у V веку пре Христа такође казује да у западним, брдовитим пределима Либије постоје људи псећих глава, и други без глава са очима на грудима (Уп. Херодотова Историја, изд. Матице српске, 1966, стр. 320). Око 400. г., пре Христа, Грк Ктесиас са Книда доспе у персијско ропство, у коме проведе 17 година, доспевши као лекар на царски двор. Избавивши се ропства, напише књигу „Персика", у којој говори да у Индији постоји велики народ „Кинамолги" – Псоглави (н. д. 28, 30). Биће да је Ктесиас ту спојио, како вели Креченбахер, стварност са фантазијом персијских дворских прича, а тако и Херодот из казивања либијских народних прича о демонима створио вести о тамошњим псоглавим људима.

Поход Александра Македонског на чудан, далеки свет Индије, давао је подстицаја грчком народу за фантастичне легенде, које су 2000 година преношене народима Европе, те код многих постоје вести о псоглавима. Код Јужних Словена, Креченбахер налази у Словенији, Хрватској, Славонији, Лици, Босни и Херцеговини приче о псоглавцима, песјанима, пасоглавцима, песајнарјима итд., крвожедним људима, који настављају иза девет мора, имају људско тело, а пасје главе и који особито хришћане хватају, одвлаче у подземне рупе, тамо их пеку и једу (н. д. 59). И у старој српској митологији постојала је представа о оваквим чудовиштима, вели проф. др Веселин Чајкановић, то су били демони са псећим главама познати псоглави, који су прождирали и живе и мртве људе (Мит и религија у Срба, Београд 1973, 226).

У страшним појединостима народних бајки, вели Креченбахер, поред фантазије биће да се налази историјска стварност негдашњих мука од разних непријатеља: Атиле и Хуна, Печенега, Авара итд. (н. д. 26). Опасности које су северне народе Европе сналазиле у честим нападима са Истока, развиле су код Финаца легенду о псоглавом народу, малог раста, који има особито развијен њух, те може по трагу и мирису да пронађе сакривене људе које онда убија и крв им пије (н. д. 116). Естонци пак причају о псоглавцима на крају света „где се небо састаје са земљом", који ту пазе да неко не би узашао на небо. Њих од осталих народа раздваја висока планина. На тој планини је стална стража, особито руска, која пази да не би псоглавци прешли планину и уништили све људе на земљи. Једанпут су ипак пробили ту стражу, али је срећом пао град шиљатих и оштрих ивица, због чега су се морали вратити (н. д. 119, 120).

На утврђењу фабуле о постојању псоглаваца дејствовала је свакако и чињеница да су германски Лонгобарди имали војни одред који је са маскама од псећих глава и урлањем требало да у борби заплаши непријатеља (н. д. 83).